

سیمرغ قاف ادب و عرفان حاجارنیشابوری

دکتر سیمین قاسمی

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز

نشر زعیم

۱۳۹۶

عنوان و پدید آورنده: سیمرخ قاف و عرفان / دکتر شهین قاسمی
مولف: دکتر شهین قاسمی (عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز)

ناشر: زعیم

نوبت: چاپ اول ۱۳۹۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۴۰-۲۰۴-۲

مشخصات نشر: تهران: زعیم

مشخصات ظاهری: وزیری

وضعیت فهرست نویسی: فیا

رده بنای کنگره: ۱۳۹۶ ف ۲ ف ۵۱۹/ PN

رده بندی یویی: ۸۰۹

شماره کتابشناسی ملی: ۴۷۲۱۳۰۹

نشر زعیم

سیمرخ قاف ادب و عرفان

دکتر شهین قاسمی

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز

صفحه‌آرا: یاسر عزآباد

طراح جلد: احسان علی آبادی

ناظر چاپ و مدیر اجرایی: صالح خوارزمی

شمارگان: ۱۱۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۴۰-۲۰۴-۲

قیمت شومیز: ۱۵۰۰۰ تومان

قیمت گالینگور: ۲۰۰۰۰ تومان

همه‌ی حقوق برای ناشر محفوظ است!

نشانی: تهران، میدان انقلاب، کوچه شهید جنتی، بن بست فرسار، پلاک ۲، طبقه ۳

تلفن: ۸۰۰-۶۶۹۲۰۰۶۰

ایمیل: zaeempublish@yahoo.com

فهرست ...

۷ سرآغاز

۹ مقدمه

بخش نخست

۱۳ عطار از بدگفته‌نمی‌شنند از بزرگان علم و ادب ایران و جهان

بخش دوم

۲۷ آشنایی با سیمرغ قاف ادب و عارفان عطار نیشابوری

۲۹ عرفان

۳۲ پیوند شعر و عرفان

۳۵ زبان تصوف و عرفان

۳۶ پیدایش شعر عرفانی در زبان فارسی

۴۰ تأثیر تصوف و عرفان در شعر

۴۷ دانش عطار

۴۸ ویژگی سخن و اسلوب شعری عطار

۵۲ عطار از زبان «حال» می‌گوید نه از زبان «قال»

۵۳ سرچشمه‌های شعر عطار

۶۱ اشعار عرفانی عطار

۷۰ آثار عطار

۷۲ دیوان اشعار

۷۳ منطق الطیر

۷۴ آغاز منظومه منطق الطیر

۷۸ منطق الطیران و سیمرغ

۸۰	اهمیت و جایگاه منطق الطیر
۸۰	وادی های هفتگانه سلوک در منطق الطیر
۸۱	وادی
۸۱	وادی طلب
۸۷	وادی عشق
۸۹	وادی معرفت
۹۲	وادی استغنا
۹۵	وادی توحید
۱۰۰	وادی حیرت
۱۰۴	وادی فقر و فنا
۱۱۶	مصیبت نامه
۱۱۷	الهی نامه
۱۱۸	اسرار نامه
۱۱۹	مختار نامه
۱۱۹	تذکره الاولیا
۱۲۰	مشوی های عطار
۱۲۰	مقایسه مشوی های عطار با یکدیگر
۱۲۶	ویژگی های کلی منظومه های عطار
۱۲۷	هستی شناسی عطار
۱۲۷	نشانه بودن عالم
۱۲۹	« دل » در اندیشه عطار
۱۳۰	آینه بودن دل در کلام عطار
۱۳۰	« عقل » در اندیشه عطار
۱۴۰	« عشق » در اندیشه عطار
۱۵۲	تقابل عشق و عقل
۱۵۸	درگذشت عطار
۱۶۱	منابع و مآخذ

سرآغاز

فریدالدین محمد عطار نیشابوری از چهره‌های ارجمند علم و ادب و هنر سرزمین ایران است. او در سلوک معرفت و عشق ره آورده‌هایی بزرگ و سترگ به جامعه انسانی هدیه داد. مدایایی که هر کدام از آنها چراغی است فراراه کاروان انسانیت. او با تبایخ و رویج محبت برگ‌هایی درخشان بر کتاب انسان دوستی افزود.

عطار همچون سنایی، مولانا، سعادت و حافظ مشعل محبت را به انسان‌ها سپرد تا در ازدحام خوف و خطر و در جوامعی که گروهی عالم نما بر طبل خشونت می‌کوبند، راه گم نکنند و در کیمیای معارف و میمیت تردید ننمایند و به توقف و سکون و تزلزل گرایند.

آثار این عارف بزرگ را می‌توان به منزله یک دایره المعارف عرفان و تصوف اسلامی دانست که در قالب قصه پردازی، معانی والا و دقیقی معرفت پرور و لطایف روح نواز عرفانی را به زبانی روان و در سبکی شیوا بیان نموده است. اگر ارکان ادبیات عرفانی - ایرانی را در سنایی، عطار، مولانا و حافظ خلاصه کنیم، در این میان زبان عطار نسبت به دیگران بظاهر ساده تر می‌نماید، اما با تأمل و مذاقه در سخن وی، عمق و عظمت اندیشه و نکته پردازی‌های عارفانه او بیش تر آشکار می‌شود.

این اندیشمند سترگ و شاعر بزرگ ایرانی با بکارگیری «تخیل خلاق» در قصه‌های خود، دارای قدرت بیانی بی‌نظیر در تبیین اصول و مفاهیم بلند

عرفانی است. عطار در مثنوی‌های خود پیوندی ناگسستنی بین ترک تعلقات و رسیدن به کمال بیان می‌دارد. در منطق الطیر از انسان کامل و اوصافی که باید داشته باشد؛ سخن‌های متعددی بیان شده است و معتقد است سرالهی را در درون انسان که همان دل باشد، جای داده است. غزل‌ها و بیت‌هایی بی‌شمار در دیوان عطار هست که نشان دهنده جنبه آزادگی و رهایی از تعصب‌ها و مبین این معنی است که سیر او در فضایی گسترده و آزاد صورت می‌گیرد، جهان هستی را در پرتوی از جمال ازلی دیده و مذاهب گوناگون هم راه‌هایی است به سوی خداپرستی و ستایش خوبی و زیبایی. آنچه مایه اختلاف و تفرقه است، امر اعتداری و اوهم نفوس ضعیف است. ملاک خوبی در ضابطه زیبایی، دور شدن از خری اهریمنی و گرایش به سوی عشق و محبت است.

دکتر شهین قاسمی

بهار ۱۳۹۶ خورشیدی

مقدمه

عطار . نامی قصار که در حنجره‌ی شعر عرفانی پارسی سنگینی می‌کند... آری ! استاد تصوف کلام ، نفس خوانندگان اکنون را در میان واژه‌ها و خط در امتداد سطر نرسیده به باب نه طه منکوب هجاهای خاص در رواق قافیه و بیت تا نثر و نظم‌ی زیبا از چشم کیان رهگذران، مدهوش کتاب و قلم نموده است... شیخ ما عطار. این همه تسلط در بیان گذاری ظریف کلام در قالب کلمه به شکلی ساده اما استوار در بنیان سخن غنی مفهومی تا پیوستگی روح ابدیت را در ساختار روانشناختی جسم پرنده‌ای هر چند خیالی و پرگشودنش برای رسیدن به لامکان و فرا احساس در ملکوت مملو نموده نشانی از بی‌نشانی راه رسیدن به خود است ! چشم بصیرت باید ... تا کیان خود دیدن را چو ابر مرد نیشابوری به رشته‌ی تحریر جاری سازیم...

استاد سخن و پهلوان آزادی خواه کلام معاصر « زرین کوب » هربان فرمودند : « عطار ! در تو حیرانم ... » آری ! فهمیدن موجودیت فهم سرگشتگی احساس در کالبد آنانی ایحاد می‌کند که خود ره سخنوری و دست مایه قلم و شعور تا شناخت حقیقت ناب ازلی را در پس مردمک چشم خود از دریچه‌ی روح بی‌آلایش نقطه و خط حس کرده اند و می‌دانند تفسیر هوشمند عطار حجتی بر رهگذر بودن ذات بشر خاکی است ... که سیمرغ را کسری یگانه ازده گان سی مرغ در قاموس نقطه، عدد و خط است ... البته نگاه شیخ کیان برداشتی از ذهن بیمار سلول‌های خاکستری عشق به خود است نه تسلط در درون مایه کلام ...؟!

اینجا نفس ذات بشر در تقریر پروردگار حکیم، رشد و نمو می کند! تا آدم بتواند و گذر کند از مرز انسانیت و پیوستن به روح محض ابدیت را درک هر چند رسیدن به هفت شهر عشق سخت جانکاه است! می دانیم عطار آدم بود. او با عطاری به پایان می رساند گوی عمر خود را. پیرمردی آمد! روح و راه انسان شدن را نشان داد تا ارباب فهم نفس یزدان را در خود حس کند و بشود به پیوست حقیقت محض نادیده ها را دیده بر جان برگ به دست در سطر به نفس قلم کتابت کند. هدهد مرشد مرغان بود در پایان، سیمرغ اگر من کیان خو را دریابم بشود او! آری! ره رستن تا رسیدن به هفت شهر عشق درد اتراق در وادی بدن را باید کشید! آدم تا انسانیت در او به نفس او پیدا شود. آنگاه می توان «عطار» را از عطار تمییز داد.

شعر عرفانی پارسی طلایه دار رسیدن به حقیقت محض و شناخت خداوندگار آسمانهاست! و این مهم را آنانی درک می کنند که خود چشمه ای از تابش نور ازلی را فهم کرده باشند! آری! استاد کلام سرزمین غزنه «سنایی» مهربان آهنگ نفس عرفانی پارسی را در شعر آغاز نمود و پهلوان قلم و پیر عرفان و تصوف «عطار» روح ابدیت را در کالبد کلمات بی جان در قاموس حیات وحش پرواز داد و سی مرغ را سیمرغ نمود. او برابر چشمان هدهد شیوا سخن که باید خود از خود بازشناسی ای مدهوش «به کجا چنین شتابان»! ای آدم همین جسم خاکی شرط رسیدن تا رستن تو در او را گای دگر است. انسانیت را در خود پرورش ده و شبستان گوهر حقیقت درونت را ... این است حکایت نفس سیمرغ عطار در قالب شعر و کلمه!

عطار، زایش گیاه در نفس زمین را از نگاه جسم بشر تا ترکیب کلام نثر و نظم برای تعالی روح بلند سیمرغ جهت حرکت آدم بسوی هفت شهر عشق تا مقامات مهرورزی و انسانی خاص شدن در نور دید ... آری! سخن سرای غزنه، سنایی مهربانم مشعل شعر عرفانی را دید و در دست عطار جان بنهاد و آنگاه طیب جانها روح ازلی در قاموس شعر عرفانی بدمید احساس سیمرغ شدن

را ... تا مولانای شیوا کلام، روح را به احضار صَفحه و قلم بیدارتر نماید ...
 ... عطار نفس شعر عرفان پارسی در چشم انداز شعور و شهود باطنی
 کلام و نگاه قلم به قواعد چگونه زیستن بشر تا پیوستن به حقیقت محض و
 انسان شدن را در قالب کلمه و جمله چنان زیبا و هوشمند از زبان بی‌زبانی
 وحوش پاک طینت مکتوب برگ و قفس خط و نقطه بیان نمود که قرن‌ها
 هم در گذر ثانیه‌ی کلامش مدهوش مانده اند چه رسد به «شیخ کیان» که
 سرگشته‌ی اکنون است؛ شاید گوشه‌ای از عظمت کلامش را فهم کند و به
 تصویر مرده‌ک چشم شما خوانندگان گرام جاری سازد. خداوندگار مهرگستر
 را سپاس که توفیقی نصیب سرزمین کهن پارس و جهان نمود تا «ابوحامد»
 زیبا اندیشه را فهم کند.

کیان عیسی زاده

بهار ۱۳۹۶ خورشیدی